

VZPOSTAVITEV MODERNEGA POLICIJSKEGA SISTEMA V PROSTOPRISTANIŠKEM TRSTU SREDI 18. STOLETJA

Dragica ČEČ

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper,
SI-6000 Koper, Garibaldijeva 1
e-mail: Dragica.Cec@zrs.upr.si;

Aleksej KALC

Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper,
SI-6000 Koper, Garibaldijeva 1,
e-mail: Aleks.Kalc@zrs.upr.si

IZVLEČEK

V prispevku je predstavljen policijski red za Trst, ki so ga vzpostavili sredi petdesetih let 18. stoletja po premisah centralnih oblasti in na predlogah krajevnih uradnikov. Uvedbo modernega, državno vodenega policijskega sistema, definiranje delokroga policije, ki je vseboval tudi upravne in ne zgolj javnovernostne kompetence, so narekemale spremenjene družbene in ekonomske razmere v prostopristaniškem Trstu, hkrati pa je bilo to v interesu monarhije in njene težnje po centralizaciji oblasti ter birokracije. Z izdajo policijskih redov je država prilagajala obstoječe predpise, ohranjala vedenje o njih in hkrati zahtevala njihovo izvajanje. Policijski red, o katerem je govor, je služil kot podlaga za urejanje in sankcioniranje policijskih zadev v mestu in na podeželskem območju tržaškega občinskega ozemlja v drugi polovici 18. stoletja. Njegovo izvajanje pa je bilo zaupano namenskem organu, ki mu je do leta 1786 načelovala policijska komisija pri komerčni intendanci, do leta 1776 policijski komisar, nato pa so policijske zadeve prešle v pristojnost policijske direkcije.

Ključne besede: policija, policijski redi, absolutizem, upravne reforme, Trst

INTRODUZIONE DEL SISTEMA MODERNO DI POLIZIA NEL PORTO FRANCO DI TRIESTE ALLA METÀ DEL SETTECENTO

SINTESI

Il contributo tratta dell'introduzione del regolamento di polizia a Trieste negli anni Cinquanta del XVIII secolo. In conformità con le procedure giuridiche, esso si fondava sulle linee suggerite dalle autorità centrali e le proposte elaborate dagli ufficiali locali. L'introduzione di un moderno sistema di polizia, facente capo all'amministrazione statale, e la definizione delle mansioni, che includevano oltre alle competenze in fatto di sicurezza e ordine pubblico anche compiti di tipo amministrativo, erano dettati dalle mutate condizioni economiche e sociali nella Trieste emporiale, come pure dall'interesse della monarchia di rafforzare il proprio potere e dotarsi di una burocrazia centralizzata. Tramite i regolamenti di polizia lo stato apportava modifiche alle disposizioni vigenti in questa materia, conservava la conoscenza delle stesse e ne disponeva una più attenta applicazione. Il regolamento di polizia in questione era la base per l'amministrazione delle questioni di polizia in città e nelle aree rurali del comune di Trieste nella seconda metà del Settecento. Tale amministrazione fu affidata ad un organo preposto che faceva capo alla Commissione di polizia presso l'Intendenza commerciale del Litorale, per essere assunta nel 1768 dalla figura del Commissario di polizia e passare nel 1776 sotto la competenza della Direzione di polizia.

Parole chiave: polizia, regolamento di polizia, assolutismo, riforme amministrative, Trieste

UVOD

18. stoletje predstavlja ključno obdobje v zgodovinskem razvoju moderne policije, tako z vidika ustroja in organizacije policijske institucije, teoretičnih in pravnih temeljev njenega delokroga, kot tudi praks, metod in vloge policijskega organa v okviru javne uprave (Denys, 2010, 2).

Pri interpretaciji in kontekstualizaciji nastanka policijskih redov kot temeljev razvoja policije v 18. stoletju je treba upoštevati razvoj pravne in upravne znanosti, vlogo države in monarha ter konkretne upravno-pravne impulze, ki so spodbujali znovopolicije kot posebnega neposrednega izvršilnega organa. Tolmačenje uveljavitve centralistično postavljenega in nadziranega policijskega sistema samo na osnovi preambul zadevajajočih patentov se je namreč izkazalo za metodološko neustrezno, saj je zakonodajalec s preambulami predvsem utemeljeval svoje poseganje v ustaljene pravice in se pri tem skliceval tudi na stereotipe, ki niso nujno odražali dejanskega

stanja. Omejenost takšnega metodološkega pristopa se je pokazala zlasti v primeru Pariza, kjer so velike spremembe na področju javne varnosti, nadzora nad prebivalstvom in urejanja javnega življenja funkcionalno povezovali s tremi vzroki; urbanizacijo, priseljevanjem v mesto in rastjo kriminala. Razvoj policije je bil po eni strani dejansko tesno povezan z mestnimi okolji, njihovo demografsko rastjo in pospešenim prilivom tujcev, iz česar so se rojevali izzivi za vzdrževanje dobrega reda na najrazličnejših poljih gospodarskega in družbenega življenja.¹ Kot manj utemeljena se je izkazala teza, po kateri naj bi z emigracijo v mesta propadli stari sistemi socialnega nadzora v urbanih soseskah in se povečale težave z integracijo prišlekov (Sälter, 2002, 7–8), saj so mnoge študije dokazale obstoj tesnih socialnih mrež in socialnega nadzora znotraj poklicnih kategorij (Dinges, 1994). Prav tako je preučevanje pariškega primera pripeljalo do spoznanja, da tudi povečanje kriminala ni bilo dovolj močan povod za uveljavitev nove policije (Sälter, 2002, 10–11). Ne da bi pomen omenjenih dejavnikov kakor koli podcenjevali, se avtorji v zadnjem času namreč nagibajo k iskanju ključnih motivov za vzpostavitev novih policijskih redov, predvsem v interesu centralnih oblasti po pridobivanju nadzora nad upravo prej samostojnih mest. V primeru Pariza avtor ugotavlja, da je monarh na ta način omejil vpliv plemstva, ki ga je to imelo v starih organih nadzora (Sälter, 2002, 12). Podobno je mogoče tolmačiti tudi absolutistične reforme v dednih deželah habsburške monarhije (Walter, 1938), le da se v kontekstu le-te izpostavlja zlasti pomen omejevanja vloge stanov pri odločanju o davčnih prispevkih in pravno-upravnih zadevah. Sistematizacija in unifikacija policijskih zakonov se je na eni strani navezovala na pospešeno centralizacijo in birokratizacijo absolutistične države, na drugi strani pa je nastajala pod močnim vplivom nove policijske znanosti in vplivom državnih svetovalcev (podobno tudi Härter, 2002, 3), prežetih s kameralistično mislijo. Na področju upravljanja policije je namesto starih zakonov, ki so bili pogosto reakcija na določeno, včasih tudi izjemno situacijo, stopilo v ospredje intenzivno načrtovanje in nato tudi načrtno izvajanje policijskih predpisov, katerih cilji so bili skladno z doktrino »skupnega dobrega« usmerjeni najprej v gospodarske in fiskalne reforme. Te so bile v habsburški monarhiji zaradi vojn, v katere je bila sredi 18. stoletja primorana, neizogibne. In prav v tem kontekstu je potrebno iskati povode za tako intenzivno dejavnost na področju javne uprave, v katerem je osrednje mesto dobival tudi pojem dobre policije.

Habsburška monarhija je v času terezijanskih in jožefinskih reform, krepitve centralne oblasti in prodora pravnega absolutizma intenzivno vzpostavljala tudi centralizirani policijski sistem in njegove organizacijske strukture. Svetovalci absolutističnih vladarjev so prispevali vodilne teoretične razprave o policiji in tako sodelovali

1 O razmerjih med urbanizacijo in večanjem mestnih družbenih okolij, migracijami, nadzorom nad tujci in celotnim prebivalstvom ter razvojem policijskih normativov in policijske ustanove, glej na primer: Sälter (2002), Sonkajärvi (2004), Tantner (2007a; 2007b), Küntzel (2005), Denis (2000), Denis, Milliot (2004).

pri razvijanju konceptov, načel in vloge policije kot specifičnega pravnega oziroma upravno-političnega področja. S Heinrichom Gottlobom Justijem in za njim Josephom von Sonnenfelsom se je v Avstriji področje policije povzpelo na raven vede in »policijska znanost« (*Polizeiwissenschaft*) je postala s prihodom Justija učna smer na dunajski univerzi (Stolleis, 1988, 379–383). Univerzitetni predavatelji na Dunaju in v Gradcu so aktivno sodelovali pri nastajanju nove policijske zakonodaje (Gartler, 1995, 35). Epicenter, iz katerega se je rojeval ta razvoj, je bil Dunaj, vele mesto, kjer so razmere in okoliščine izkristalizirale probleme »dobre policije«, čeprav je bila v času krepitev centralne oblasti pozornost namenjena celotnemu državnemu ozemlju in državi kot enoviti entiteti. Središče, v katerem se je oblast na izrazit način srečevala s praktičnimi in teoretičnimi policijskimi vprašanji, pa je bil tudi Trst, ki je bil od samega začetka prostoluškega razvoja neke vrste politični, gospodarski in upravni laboratorij, na njegovem primeru pa je mogoče slediti tudi posameznim fazam izgrajevanja policijskega sistema v monarhiji. V tem prispevku bomo predstavili zasnove policijskega nadzora in njenega delokroga v prostoluškem Trstu sredi 18. stoletja, s posebnim poudarkom na sistematizaciji, ki je s policijsko instrukcijo leta 1755 postavila podlago za delovanje in nadaljnji razvoj tržaškega policijskega izvršilnega sistema. Oprli se bomo na gradivo komercialne intendance v Državnem arhivu v Trstu in na zbirko policijskih spisov Diplomatskega arhiva v tržaški mestni knjižnici, med katerimi sta ohranjena tudi edini izvod omenjene policijske instrukcije in osnutek načrta policijskega sistema iz leta 1753, ki je tvoril podlago policijskega reda.

Namen omenjenega prispevka je tudi prikaz umestitve dejavnosti na področju priprave policijskih regulativov in bolj natančna razlaga določenih značilnosti policijskih redov, ki kažejo na določene spremembe v dojemanju in izvajanju različnih področij, ki so se v terminologiji časa uvrščale v polje »dobre policije«, ki je bila sinonim za notranjo politiko države.

ZGODOVINSKI KONTEKST NASTANKA TRŽAŠKE POLICIJSKE KOMISIJE

Za boljše razumevanje razvoja policijskega sistema si najprej oglejmo osnovne poteze javne uprave v Trstu sredi 18. stoletja. Trst in Avstrijsko primorje sta bila v 18. stoletju deležna posebne pozornosti v kontekstu gospodarske merkantilistične politike monarhije in upravnih sprememb v smeri centralizacije. Med etapami tega procesa, ki je pomenil postopno krčenje dotedanje, skoraj popolne tržaške politično-upravne avtonomije, je bila vzpostavitev komercialne intendance. Ta je bila ustanovljena leta 1731 kot neodvisna gospodarska komisija, ki ji je sprva načeloval deželni glavar Kranjske in nato Goriške, leta 1739 pa je bil njen sedež preseljen v Trst, vloga predstojnika pa združena z državno funkcijo tržaškega glavarja. Ko je leta 1748 po zgledu čeških dežel na Kranjskem s Trstom ter na Koroškem in Štajerskem monarhija uvedla posebne reprezentance in deputacije, jih je podredila neposredno

dunajskim centralnim organom.² Za zadeve javne varnosti so bile že naslednje leto (1748) na deželni ravni zadolžene reprezentance in komore, na nižji ravni pa okrožja. Dne 29. novembra 1749³ je bilo v obsežnem predlogu, ki je bil dan kot navodilo za delovanje tržaške intendance in je hkrati predstavljal zbir starih predlogov izboljšanja mestne uprave, umeščeno vse od izboljšanja cestne povezave z zaledjem do ene pomembnejših reform, združitve funkcije intendanta s funkcijo mestnega glavarja in vojaškega poveljnika (Kandler, 1864, 159–177). V isti instrukciji sta bila predsedniku intendance dodeljena tudi prva dva svetnika. Čeprav je imenovanje tržaškega intendanta Nikolausa Hamiltona sledilo šele leta 1750, je prav zaposlitev omenjenih dveh svetnikov počasi začela spodbujati tudi kompilacijo upravnih reform v prostoluškem Trstu (prim. Faber, 1995, 107–108). Leta 1752 je komerčna intendantica končno postala polnopravno in neodvisno državno oblastvo z birokratsko strukturo in s političnoupornimi ter gospodarskimi kompetencami na območju Avstrijskega primorja.⁴ V njenem okviru so za boljše delovanje na posameznih področjih ustanovili, podobno kot v drugih deželah, posebne komisije, med njimi policijsko komisijo, ki je bila zadolžena za varnost in javni red.⁵

Resolucije, ki so prihajale z Dunaja, in drugi razpoložljivi viri kažejo, da je bilo oblikovanje pravil novega tržaškega policijskega reda večletni proces, ki se je začel odvijati leta 1752.⁶ Pomemben korak v tem procesu je bila cesarska odločba z dne 29. decembra 1752, s katero je bila intendantica povišana v rang državne reprezentance in je prinašala točnejšo navedbo njenih pristojnosti ter zadolžitev. Imenovano je bilo tudi intendantno osebje in med štirimi svetniki je bil baron Georg von Managetta zadolžen za upravljanje policijskega področja. Osemnajsti člen odločbe je nadalje ugotavljal nujno potrebo po natančno določenem policijskem redu in intendantu naročal sestavo predloga instrukcije za upravljanje policijskih zadev. Iz

2 V njihovo pristojnost so sodile kameralne zadeve, kontribucije/davki in vojaške zadeve (Faber, 1995, 102 in Obersteiner, 1993, 21).

3 Omenjena instrukcija je med poznavalci zgodovine Trsta najpogostejše citirana, vendarle pa naslednji patenti, ki so predmet pričujoče obravnave, dokazujejo, da je bil proces določanja novega upravnega delokroga dolgotrajen.

4 Pregledno o nakazanem upravopolitičnem razvoju glej: Faber, 2003, 21–27; Žontar, 1988, 70–71, 76–78; Cusin, 1932, 170–171, podrobno pa Faber, 1995.

5 Ostale komisije, podrejene posameznim svetnikom, so bile: komisija za dobrodelne ustanove, šolska komisija, komisija za manufakture in mestna gospodarska komisija, nekaj časa pa tudi pupilarna komisija in komisija za fevdne zadeve (Faber, 1995, 152–153).

6 Prva zahteva po novi policijski instrukciji je najbrž prišla na tržaško intendantco, podobno kot na ostale dežele in mesta, ki so bila podrejena neposredno *Directoriu in publicis et cameralibus*, že konec leta 1750 ali v začetku leta 1751 (prim. Gebhard, 1992, 36). Na Štajerskem je tamkajšnja reprezentanca in komora že januarja 1751 predlagala, da se v okviru reprezentance ustanovi tudi posebna policijska komisija. Predlog sistema je v glavnih značilnostih sledil spodnjeavstrijskemu policijskemu redu, ki so ga centralni organi bistveno dopolnjenega in spremenjenega potrdili spomladi leta 1751 (Gebhard, 1992, 36–37).

omenjenega dopisa je razvidno, da je prve predloge za urejanje policije pred tem pripravil intendantni svetnik Georg von Managetta, a so ti vsebovali preveč področij, ki niso neposredno sodila v delokrog policije. Zato so centralne oblasti intendantci naročale, naj intendantca o vseh členih ponovno razpravlja in naj se vsebino pripravi kot osnutek instrukcije (AST 2, c. 119–120, 29. 12. 1752; Cusin, 1932, 173 in 219). Marca 1753 je dvorna pisarna imenovala člane tržaške policijske komisije, in sicer kot predstojnika svetnika Georga von Managetto, mestnega majorja Antona von Barechina, enega mestnega komisarja, Francesca Stattnerja, za aktuarja pa intendantnega pisarja Georga Buscha (AST 3, c. 26a). V tem sestavu je policijska komisija izdelala načrt policijskega sistema in ga 30. avgusta 1753 predložila v obravnavo intendantci. Cesarska odločba z dne 17. oktobra 1753 je ta načrt odobrila (BCT 1, 5. oktobra 1753). Ker pa ni vseboval vseh pristojnih področij, se je dopolnjevanje nadaljevalo z razpravo in dodajanjem manjkajočih sklopov. V končni obliki je bila instrukcija potrjena s cesarsko sankcijo dne 26. oktobra 1755, vsebovala pa je navodila za dva urada – policijsko in gospodarsko komisijo.⁷ S tem je tržaška mestna uprava izgubila pristojnosti nad policijskimi zadevami, ki so v celoti prešle pod nadzor države (Pavanello, 2005, 76). Osnovni namen tako obsežne reformne dejavnosti na tem področju je bil skladen z doktrino političnih teoretikov, da sami zakoni niso dovolj in da je potrebno poskrbeti, da se bodo dosledno izvajali. Najboljši način za doseg tega cilja pa je bila ustanovitev posebnih organov, ki bodo skrbeli za nadzor nad pravili in nad njihovim pravilnim izpolnjevanjem.⁸ Organi nadzora so morali biti hkrati tisti, ki so predlagali določene spremembe, kar je tudi ena od temeljnih značilnosti vseh aktov, ki so analizirani v tem prispevku. Na podlagi policijskega reda iz leta 1755 sestavljena policijska komisija je bila mešan izvršilni organ, ki je združeval tako kader državnega kot municipalnega institucionalnega izvora. Po načrtovanem statusu personalis, ki se je nato nekoliko spremenil, so ga sestavljali predsednik policijske komisije (intendantni svetnik), štirje svetovalci, tajnik, žitni skladiščnik (*fondacaro*) z dvema merilcema žita, zakupnik, ki je skrbel za čiščenje mesta, komisijski sluga, tržna komisarja, stražmojster s štirimi korporali in 40 vojakov (AST 4, c. 92).

7 Obnovljena policijska komisija v okviru novih organov je bila 16. septembra 1749 ustanovljena na Daunaju, a že čez nekaj mesecev se je preimenovala v varnostno, ubožno, oskrbno in odgonsko komisijo. Ker so kmalu ugotovili, da ne more opravljati vseh zadolžitev, so leta 1751 uvedli organe četrtnih komisarjev (Meyer, 1986, 78).

8 Nadzorovanje in izvajanje policijskih zakonov, ki so praviloma temeljili na nagrajevanju in kaznovanju, so izvajali policijski kolegiji in policijski uslužbenci (Stolleis, 1997, 380). Kot predloga takemu državnemu sistemu nadzora nad policijskimi zadevami je celotni Evropi služil urad 'lieutenance générale de police', ki ga je leta 1667 v Parizu ustanovil francoski kralj. Delovanje policijskih komisarjev in nadzornikov v posameznih okrožjih pa je v zelo vplivnem delu Traité, ki so ga poznali tudi avstrijski teoretiki, natančno opisal Nicolais Delamare (Osterloch, 1970; Sälter, 2002).

PRIMERJAVA VSEBINE OSNUTKA POLICIJSKEGA REDA IZ LETA 1753 IN POTRJENEGA POLICIJSKEGA REDA IZ LETA 1755

Temeljno vprašanje, ki se poraja ob analizi obeh obsežnih predlogov, ki sta shranjena v upravnem arhivu, je vprašanje razmerja med prvim v arhivu ohranjenim osnutkom policijskega sistema iz leta 1753, ki ga je pripravila policijska komisija, in potrjeno policijsko instrukcijo iz leta 1755. Tudi to je del analize, ki bo sledila. Policijski red, ki je služil kot podlaga za delo policijski in gospodarski komisiji v okviru tržaške intendance, se nikjer ne sklicuje na svojega predhodnika in tudi izrecno ne prepoveduje določenih praks.

Osnutek policijskega sistema iz leta 1753 in potrjen policijski red iz leta 1755 vsebujeta vsa področja, ki jih je v delokrog policijskih komisij uvrstil Friedrich Wilhelm Haugwitz (Obersteiner, 1970, 77): preprečevanje nevarnosti, razvoj gospodarstva in nadzor nad financami. Polja nadzora, ki sodijo pod pojem »dobre policije« oziroma v okvir zagotavljanja (javne) varnosti, sodijo na področje varnosti lastnine, kot na področje varnosti človeških življenj in zdravja, skladno z merkantilistično-kameralistično idejo vloge monarha in države. Monarh je bil namreč tisti, ki je svojo oblast utemeljeval tudi na načelu, da mu je naložena skrb za blagostanje podložnikov. Kot vidimo, je pojem policije, ki ga vsebujejo omenjeni redi, še zelo obsežen, saj zaobjema tako področje javne uprave, javne varnosti, organizacije organov nadzora, nadzora nad javnimi financami in v določenem oziru tudi prava in njegovih reform.

Postopek priprave policijskega reda in vsakega drugega patenta je potekal po ustaljenih načinih »komuniciranja« med oblastmi na različnih ravneh. Absolutistična država je namreč raje kot ponovno objavljala stare predpise, da bi tako zagotovila njihovo poznavanje in izvajanje, na podlagi številnih poročil, mnenj in anket, s pomočjo katerih je komunicirala s posameznimi deželami, poskusila odpraviti kritične točke v njih (podobno ugotavlja tudi Härter, 2002, 2). Tako pripravljene predloge je bilo potrebno poslati na centralne organe, ki so jih ponovno pregledali in predlagali spremembe. Te spremembe so bile dokončne, z njimi so seznanili podrejene organe, takšen predlog pa je šel v potrditev monarhu/monarhinji.

Predloge in člene v prvem osnutku policijskega sistema iz leta 1753 (BCT 1, 5. oktobra 1753, p. 6), ki ga je pripravila policijska komisija (AST 3, c. 26a), lahko povzamemo z opisom naslednjih značilnosti:

- Določal je delokrog novoustanovljenega organa, s čimer je s sklicevanjem na privilegije monarha in pomembnosti javne varnosti razmejeval pristojnosti novih nadzornih organov, podrejenih policijski komisiji v okviru komerčne intendance, in starih mestnih organov, določenih v statutu. Tako je začel krčiti pristojnosti starih organov, ki jih je utemeljeval več stoletij veljaven mestni statut.
- Ponavljal oziroma ponovno je objavljaj povzetke določenih prepovedi, ki jih je zahteval s posebnimi patenti v posameznih zvezah dežel ali v celotni monarhiji.

- Predlagal je kar nekaj rešitev, ki so zadevale javno varnost in so bile del uradne korespondence med različnimi oblastnimi organi v tem času tudi v drugih deželah.
- Določal je delokrog posameznih organov nadzora v posameznih poljih nadzora nad javnim življenjem.
- Zlasti pri določanju kazni za prekrške se je opiral na še vedno veljavni mestni statut.
- Vseboval je tudi predloge za financiranje novih nalog policijske komisije in njej podrejenih organov.

Določila v potrjenem policijskem redu iz leta 1755 pa vsebujejo naslednje značilnosti:

- osnovni namen je bila izdelava »priročnika« za lažje delo policijske in gospodarske komisije pri tržaški intendanci, ki je zagotavljala njihovo poznavanje zakonodaje;
- vsebuje natančna določila na področjih, kjer mesto prej ni imelo urejenih predpisov;
- določa nadzorne funkcije nad določenimi gospodarskimi panogami in javno varnostjo (zlasti v delu nadzora nad mesarji, kakovostjo živil in ribolovom);
- v polju zagotavljanja javne varnosti vsebuje povzetke najpomembnejših patentov;
- policijski komisiji nalaga prednostne naloge in ji določa pripravo novih regulativov, finančnih načrtov in predlogov razvoja;
- še natančneje določi uradniško poslovanje policijske komisije.

V obeh besedilih (1753 in 1755) se kaže povezanost policije z državnimi financami, ki je bila značilna za zgodnji kameralizem. Obe polji delovanja države so policijski teoretiki počasi ločevali šele v drugi polovici stoletja. To potrjuje tako analiza vsebine kot tudi sam uvod v instrukcijo iz leta 1755. Vsekakor lahko trdimo, da sta bila za vsakodnevno delovanje policijske komisije enako pomembna oba dokumenta, saj sta na eni stani razmejevala dolžnosti policijske komisije do drugih uradov in organov ter normirala njihovo delo, na drugi stani pa sta posredovala zlasti strnjene informacije, ki so jih pri vsakdanjem delu potrebovali določeni organi.

Drugo področje, ki je v obeh redih pričakovano posebej izstopalo, je področje zagotavljanja javne varnosti. Vanj se je država intenzivno vmešavala že od ustanovitve posebnih varnostnih komisij po nekaterih deželah od 20. let 18. stoletja (prim. Scheutz, 2003; Reiter, 2001; Walter, 1938, 245). Javna varnost je postajala polje, na katerem je država hotela uvesti popoln nadzor in zlasti zaobiti vse stare privilegije in partikularistične težnje nosilcev posameznih privilegijev (prim.: BCT, 1 AD, 1753, 7. 11. 1753). Upravičeno lahko govorimo, da je država začela »podržavljati« (Gebhard, 1992, 35) sistem zagotavljanja javne varnosti. Prepovedi in zahteve, zadevajoče javno varnost, so bile natančno določene z različnimi patenti, ki so ponovno izhajali zlasti po koncu nasledstvene vojne in hkrati ob začetku velikih upravnih reform. V

načrtu iz leta 1753 je komisija že v uvodu izpostavila vprašanje javne varnosti; ugotavljala je, da sta bili, v skladu z vsakodnevno izkušnjo, zagotavljanje varnosti in ohranjanje »dobrega reda« v tem mestu ne samo potrebni, ampak tudi posebej zahtevni in problematični nalogi. Vzroke je pripisala specifičnim družbenim razmeram in bližini meja z drugimi suverenimi območji. Prostoluški Trst je bil namreč kraj množičnega priseljevanja in prostorske gibljivosti ljudi iz najrazličnejših družbenih in poklicnih skupin ter iz najrazličnejših dežel, ki jih je bilo težko prepoznavati in nadzorovati. Glede na prostoluško zakonodajo so se v mestu pogosto zadrževali pribežniki in izgnanci iz drugih držav. Zato je bil kraj zaradi svoje vloge bolj izpostavljen kršitvam javnega miru kot druga mesta. Problematičnost ni tičala samo v kršitvah zakonodaje in hudodelstvih, temveč predvsem v tem, da je bilo kršitelje težko prijeti, ker je bila v bližini meja in so po kopnem in morju zlahka prehajali na ozemlje sosednje Beneške republike (BCT 1, p. 1). Varnost in javni red sta bila skratka temeljni predpostavki za uspešno rast pristaniškega emporija in skupaj z učinkovitim sodnim sistemom za razreševanje gospodarskih sporov temeljnega pomena za promocijo mesta kot težišča mednarodne trgovine. V prvi policijski sistematizaciji iz leta 1753 v uvodni politično-teoretični preambuli člani komisije utemeljujejo vpletanje novih organov v stare pristojnosti mestnih organov, ki so bili določeni v še vedno veljavnem mestnem statutu.

Če se najprej natančneje posvetimo predlogu policijske sistematizacije iz leta 1753, v njem najdemo vse značilnosti urejanja upravnih poslov, značilne za absolutistične reforme iz petdesetih let. Zelo pomemben segment policijske sistematizacije zagotovo predstavlja pravnoformalna razmejitev pristojnosti med starimi, s statutom določenimi mestnimi organi, predsednikom intendance, torej človekom, ki neposredno komunicira s centralnimi oblastmi in policijsko komisijo kot intendantu podrejenega urada.⁹ Prav v tem segmentu se pokaže ves obseg tržaškega eksperimenta, saj v drugih deželah, z izjemo Dunaja, še ne posegajo tako rigorozno v pristojnosti posameznih mestnih oblasti. Natančnost navodil v osnutku policijske instrukcije s konca avgusta 1753 namreč opozarja, da je v Trstu prihajalo do konfliktov in nejasnosti med pristojnostmi različnih uradov. Konflikti med nosilci starih in novih privilegijev namreč niso bili nič nenavadnega in so značilni za prehodno obdobje odrekanja določenih pravic in vzpostavljanja novih pravil. V predlogu sistematizacije iz leta 1753 je bilo predlagano, da postane policijska komisija prva instanca za izvajanje civilnega sodstva. Hotela pa je postati tudi izvršilni organ, ki je ugotavljal okoliščine in zbiral dokaze posameznega kaznivega dejanja.

9 Sestavljali so jo (s strani državnega aparata) en intendantni svetnik (*consigliere intendenziale*) in en poverjeni intendantni odbornik; dva komisarja (*provvisori*) iz vrst mestne komunalne uprave in aktuar, ki je bil postavljen s kraljevo resolucijo (vsi uradniki pri intendanci so bili postavljeni s cesarsko resolucijo) (AST 1, 12. 8. 1781, f 9).

Prvo polje, ki je sodilo v okvir javne varnosti in si ga je prilaščala država, je bilo vprašanje preganjanja prekrškov in zločinov. Vprašanje pa se je neposredno povezovalo z vprašanjem pristojnosti in privilegijev v kazenskem sodstvu. Nadzor nad izvajanjem kazenskega sodstva je imel dva cilja: na eni strani naj bi tako preprečili zlorabe kazenskega sodstva, v katerem so po mnenju teoretikov mnogi zločini ostajali nekaznovani, na drugi strani pa je šlo za zahtevo po profesionalizaciji sodstva, torej po predaji le-tega v roke izšolanih pravnikov. V prvem osnutku instrukcije iz leta 1753 so jasno zamejili pristojnosti starih in novih organov tudi na področju nižjega in višjega kazenskega sodstva za meščane in podložnike. Medtem ko so manjši delikti (*causa minus arduis*) po že uveljavljeni delitvi prava sodili v domeno nižjega sodstva, so krvni, torej težji delikti sodili v domeno privilegiranega krvnega sodstva, ki je v Trstu sodilo v delokrog malefičnega sveta. V duhu reform kazenskega prava¹⁰ je komisija predlagala, da prevzame preiskavo vsake kršitve javnega reda in o njem pripravi poročilo, ki ga posreduje intendantu.

Če je šlo za težko kriminalno dejanje, je zadevo delegiral tržaškemu malefičnemu svetu in vikarju kot malefičnemu/krvnemu sodniku ali jo razglasil za manjšo zadevo. V tem primeru je odločanje prepustil policijski komisiji. Na podlagi njegove odločitve je delegirani organ nadaljeval s preiskovalnim procesom in izrekom sodbe. Eno od najbolj spornih polj, kjer so se pristojnosti enih organov mešale s pristojnostmi drugih in ki je hkrati predstavljalo enega ključnih elementov javne varnosti, so bili pretepi. Če je pri njih prišlo do fizične poškodbe (uporabljajo klasični pravniški termin 'rana'), si je malefični svet prilaščal pristojnost, da ima izključno pravico pri njenem razsojanju.

Ta del nalog je po percepciji teoretikov sodil v ožje zadeve varnosti. Zelo natančna navodila za izvajanje ugotavljanja dokazov so bila povezana z novo procesno prakso: v sumih zločina so morali sklep pripraviti vsi člani komisije in ga predati intendantu, sojenje in izrek kazni po kazenskem pravu pa je ostajal privilegij malefičnega sveta in mestnega vikarja. V primerih kršitve preostalih predpisov, določenih s posameznimi patenti, pa je lahko komisar odločal sam.

Členom, ki določajo nadzor nad javnim redom in varnostjo, smiselno sledijo člani o organih pregona in mestnih ječah. V policijski instrukciji je jasno določeno, da je bil policijski komisiji dodeljen nadzor in plačevanje dela mestnih organov nadzora, saj predlagajo, da mestna blagajna intendanci plača vsoto, ki je bila zanje predvidena (za »bombandierja«, »barigella« in »sbirre«) (1753, *ideal fundum*). Slutimo, da je del nalog, povezanih z javno varnostjo, opravljala vojska (1753, art. 31).¹¹ Domnevamo

10 Na Dunaju v ta namen ustanovijo poseben »Vrhovni pravosodni organ«, ki naj bi izpeljal reformo prava.

11 To je moč sklepati na podlagi 31. člena, v katerem opozarjajo, da je čuvajnica, v kateri naj bi priprli prijete ljudi, komaj dovolj velika za »vojake«. Nenavadno bi bilo, da bi čuvaji priprte predajali drugemu nadzornemu organu. V splošnem je država za zagotavljanje javne varnosti dala na razpolago del vojakov.

lahko, da je ta del členov, kljub temu, da niso bili omenjeni v policijski instrukciji iz leta 1755, ostal v veljavi.¹² Nekoliko nejasen je samo predlog o ustanovitvi posebnega organa, imenovanega Capi di Contrada, ki so v sistematizaciji označeni kot ulični nadzorniki (1753, art. 42), a iz policijskega reda iz leta 1755 ugotovimo, da so bili ustanovljeni (art. II/7). Med predlogi policijske komisije v tem osnutku je tudi predlog povečanja števila organov nadzora (tako dnevne kot tudi nočne straže) (art. 22).¹³ Njihova naloga je bila, da so med drugim ponoči klicali polne ure, pa tudi pazili na prišleke, na odpiralni čas gostiln, opravljali so požarno stražo in skrbeli za nadzor nad pretepi in morebitnimi vlomi, kar je bila že prej dolžnost nočnih čuvajev. Ker je bilo dolžnosti veliko, je policijska komisija že takrat predvidela, da bi zanje izdala posebno instrukcijo, torej posebna navodila za njihovo delo. Zlasti je bila pomembna hierarhija: tudi organi nadzora so morali imeti svojega neposrednega nadzornika – to je bil stražmojster. V predlogu policijske sistematizacije iz leta 1753 je v 20. členu povzeto zgolj to, koliko dnevni in nočni čuvaji delajo, omenjena pa je tudi njihova dolžnost, da svoje delo opravljajo zvesto. Del teh predpisov postane pozneje v določenih okoljih samostojna instrukcija, v kateri se določijo vse okoliščine delokroga stražarskega moštva: od njihovega števila, uniforme, urada, dolžnosti in pravic do natančnih navodil, kako morajo opravljati svojo službo.¹⁴ Po uvodnem razmejevanju kompetenc med starimi in novimi organi v predlogu iz leta 1753 sledijo določila o načinih preganjanja prekrškov in aretacijah, pri čemer je izrecno določeno, da lahko osebe aretira in v zapor odpelje samo straža (1753, art. 4). V tem delu se izrecno prepovedujejo neformalni načini socialne kontrole (nadzora skupnosti, soseske in določenih skupin v njej), ki je bila značilna za zgodnji novi vek. Pristojnost za odvzem prostosti so imeli dnevni in nočni čuvaji, v tej prvi fazi razvoja nadzora nad delovanjem organov pregona pa tudi vojska (1753, art. 6).

Tudi oskrba zapornikov in kakovost prostorov za pridržanje so bila vprašanja, s katerimi se je zlasti intenzivno ukvarjal vrhovni pravosodni organ, ki je že v petdesetih letih poskušal uvajati določene reforme v polju kazenskega sodstva. Sledili so

12 Ko se je namreč dovolil prenos nadzora nad uslužbenci in sredstva zanje, bi spremembe zagotovo ostale zabeležene v aktih.

13 Ker je bil Dunaj kot prestolnica monarhije mesto, kjer bi se določene zahteve najprej udejanjale, naj pristavimo, da so se tudi tam v petdesetih letih vrstile prošnje tako za povečanje sodnih prisednikov, saj je sodišče obravnavalo po 450 kazenskih primerov na leto (sodišče se je res povečalo za 5 sodnih uradnikov), medtem ko so prošnje za povečanje števila stražarjev zaradi pomanjkanja finančnih sredstev povzročale zgolj množico novih prošenj (Härter, 1983, 34). V prvi polovici 18. stoletja je za varnost na Dunaju oz. za nadzor nad berači skrbel čuvaj, 2 »rottmeister«, in 30 mož; plačevali so posebnega varnostnega mojstra, 3 »rottmeisterji« in 60 nočnih čuvajev. Poleg te je bila tu še posebna 'šundrova straža' (»Rumorwache«; Wolfov slovar jo označuje kot stražo, ki zagotavlja minimalen hrup; Wolf, 1860), ki je imela poveljnika, stotnika, 2 korporala in 27 navadnih vojakov (Härter, 1983, 31). Če primerjamo s Trstom, kjer so predlagali 40 nočnih čuvajev, potem vidimo, da je bil predlog glede na velikost mesta zelo darežljiv.

14 Že kameralistični teoretiki so zagovarjali mnenje, da morajo biti organi nazora primerno plačani.

členi, ki so zahtevali sprotno poročanje (raporte) predstojniku policijske komisije o priprtih osebah, ki so jih varovali v drugih zaporih (1753, art. 7).

Drugo uvodoma izpostavljenega značilnost predloga, torej prepis določenih patentov, je moč najti zlasti v naslednjih členih: delni prepis oziroma povzetek patenta o prvi konskripciji prebivalstva v dednih deželah (1753, art. 8–13), prepis zahteve, da morajo hišni gospodarji paziti, koga sprejmejo v hišo, ter v naslednjem členu ponovitev iste zahteve mestnim lazaretom; sledilo je kar nekaj členov, ki so se nanašali na prepoved nošenja orožja (1753, art. 26, 27, 28, 29). V tem sklopu so bili zelo pomembni ukrepi za nadzorovanje mobilnosti domačinov in tujcev ter beračenja (1753, art. 30), navodila za pripravo dovoljenj za potujoče vajence (1753, art. 31, 32) in določila, koliko časa se lahko zadržujejo v mestu. Ti predlogi so nastali na podlagi odgonskih pravil, določenih v posebnem odgonskem sistemu. V 32. členu sicer tarnajo nad številom brezposelnih ljudi, ki se nahajajo v mestu in predstavljajo veliko nevarnost za javni red; zapišejo celo, da se je treba zahvaliti bogu, da ni prišlo do kakšnih večjih izgredov (1753, art. 32). Dodana je tipična kameralistična določba, da mora mesto poskrbeti za zaposlitev vseh brezposelnih ljudi. V 34. in 35. členu je bil določen odpiralni čas gostiln in kavnarn, nekoliko pozneje so v istem delu predloga sledile še omejitve točenja alkohola alkoholiziranim osebam (1753, art. 43). Sledita dva člena o varnosti stavb in ljudi (art. 40 in 41). Člane policijske komisije so motili tudi kamni, ki padajo s streh ob močnem vetru. Nadzorovanju javne morale so poleg prepovedi prodaje nemoralnih tiskov (art. 37) namenjeni še členi od 44 do 50 (vsebujejo navodila glede ravnanja s pijanimi ljudmi, postopači, tatovi in nemoralnimi ženskami). Posebej prepovedujejo zvodništvo in zanj določajo rigorozne kazni, nadzorujejo javno moralo, prepovedujejo pretepe tujcev v mestu in streljanje ob različnih praznikih. Med člene, ki zadevajo javno varnost, pa sodi tudi zahteva po nadzoru nad duševno motenimi osebami (art. 39). Člena 52 in 53 sta posvečena požarni varnosti; četudi sta nekoliko ohlapna, je dnevnim čuvajem (»sbirri«) vendarle dodeljena naloga polnjenja veder z vodo, ki naj bi jih imeli pri vsaki hiši. Posebej je treba poudariti, da je bilo mesto v tem predlogu že razdeljeno na četrti,¹⁵ ki jih je bilo 5; zadnja, peta je bil novi terezijanski Trst.

V ozadju policijske reforme se seveda skriva tudi vprašanje dohodkov in plačila določenih organov, ki so skrbeli za nadzor nad izvajanjem policijskih predpisov in prepovedi.¹⁶ Glavno vprašanje je seveda povezano z vprašanjem pristojnosti nad denarjem od kazni za policijske prekrške. V čisto zadnjem členu instrukcije iz leta 1753 je omenjeno vprašanje razrešeno tako, da bi ta denar v celoti dobila policijska

15 Na Dunaju so četrti uvedene leta 1751, v Gradcu pa mesto razdelijo na četrti šele v osemdesetih letih.

16 Takšen primer je recimo davek na potrošnjo ali tako imenovan mesni krajcar, za katerega je mestni svet plačeval pavšalni znesek, dohodki od njega pa so bili skupaj z rastjo mesta petkrat ali šestkrat višji.

direkcija. Komisija je predlagala tudi, da se ji podredi nazor nad denarjem dobrodelnih ustanov. Pomembna pa so tudi finančna določila, povezana z opravljanjem določenih nadzornih služb.

Po cesarski odobritvi predloga policijske sistematizacije je Georg von Managetta novembra pripravil osnutek nadaljnjih nalog policijske komisije po posameznih členih osnutka policijske sistematizacije, ki so že vsebovala določene spremembe, ki so jih sugerirali centralni organi. Zraven so pripisi neke druge roke, verjetno predsednika intendance, ki je določil, kako postopati v določenih zadevah. Pri mnogih členih osnutka policijske sistematizacije je predlagal nadaljnje aktivnosti, zlasti pripravo natančnejših navodil oziroma instrukcij. Določil je tudi, kateri člani se takoj javno objavijo, saj zadevajo vse prebivalce mesta. Za druga določila je ukazoval, da poskrbijo za njihovo izvajanje tako, da jih v obliki dekretov naslovijo na pristojne organe nadzora (npr. sanitetne nadzornike, nadzornike v pristanišču). Ker so bila določena področja še zelo neurejena, je za mnoga zaukazal nova pogajanja ali pripravo novih predlogov, ki so jih bili dolžni pripraviti mestni sodnik, policijska komisija ali člani komercialne intendance (BCT, 1, 7. 11. 1753).

POLICIJSKA INSTRUKCIJA IZ LETA 1755

Če primerjamo člene policijske instrukcije iz leta 1755 s členi v predlogu sistematizacije iz leta 1753, je glavna razlika v tem, da novejša vsebuje zelo natančna navodila o določenih poljih delovanja, ki jih v predlogu sistematizacije ni. Tako je mogoča domneva, da je policijski red iz leta 1755 natančno normiral tista področja, ki jih v policijski instrukciji iz leta 1753 ni, oziroma je jasno določal, kje policijska komisija vrši neposredni nadzor nad javnim življenjem v mestu. Določena področja pa niso natančneje določena niti v prvem niti v drugem dokumentu, saj so bili v vmesnem času izdani posebni patenti za določena področja (npr. področje požarne varnosti). Ker sta se polje policije in finančnih zadev v teoriji dobre policije prepletala, so v njem normirane in regulirane zadeve, ki so sicer sodile v delokrog dveh komisij v okviru intendance, na kar opozarja preambula k omenjenemu dokumentu. Reskript iz leta 1754 namreč dokazuje, da je intendantca (in njej podrejene komisije) postala prva instanca za vse javne (*publica*) in davčne zadeve (Faber, 1995). In na podlagi teh pristojnosti se je nato sprejemal policijski red leta 1755. Verjetno sta bila sprejeta tudi oba predloga za spremembo financiranja, saj je policijski red iz leta 1755 določal tudi, kako je potrebno ravnati s posebno blagajno policijske komisije.

Policijski red iz leta 1755 policijski komisiji nalaga tudi precej novih nalog: med drugim od nje zahteva, da pripravi vse potrebno za vzpostavitev posebnega sklada za izgradnjo mestnih ječ. Na področju javne varnosti vsebuje natančnejša navodila za nadzor nad različnimi organi pregona. Poprejšnjim navodilom namreč dodajajo še grožnjo s kaznimi, če bi ti svoje delo opravljali slabo. Bolj natančno ali znova so

določena tudi plačila za določene organe pregona: pomočnikom uličnih nadzornikov naj bi tako pripadla tretjina kazni, ki bi jo plačal kršilec, ki so ga prijavili.

Instrukcija, ki je bila izdana 26. oktobra 1755, je bila sistematično razdeljena na naslednje razdelke:

1. splošne naloge policijske komisije
2. zadeve v zvezi s čiščenjem mesta
3. zadeve v zvezi z mesarji in prodajo mesa
4. zadeve v zvezi z varnostjo v mestu in na podeželju
5. zadeve v zvezi s kakovostjo živil
6. nadzor nad žitom
7. nadzor nad ribolovom.

Vsebinsko so bili členi posameznih razdelkov zelo natančni, po pravilu pa so bili nesistematično razdeljeni na navodila za delo podrejenih organov, prepovedi prebivalcem mesta in kazni za kršitve. Slednje so bile odvisne od značilnosti posameznega prekrška in so bile praviloma denarne. Del zagroženih kazni v obliki odvzema določenega premoženja (na primer perila, ki ga je perica prala v mestu, kjer je bilo to prepovedano) pa je imel zlasti grozilen namen, saj bi odvzem tujega perila perici ali zaseg (klavne) živine hlapcu, ki bi jo kljub prepovedi vodil skozi mesto, pomenil popolno obubožanje kršitelja. Novo področje, ki ga je urejal policijski red iz leta 1755, je bilo obligacijsko pravo in zakup določenih služb. V redu so bili natančno določeni prispevki, ki so jih morali plačevati predstavniki posameznih obrtnih dejavnosti, ki jih je nadzorovala intendantca. V okviru policije kot skrbi za finančno sposobnost in splošno blagostanje podložnikov je policijska komisija določala pravila nadzorovanja in določanja cen najpomembnejšim živilom: žitu in mesu (M, art. 5 in 6; Ž, 4). Ker se z vsakim tematskim sklopom členi začnejo številčiti od 1 naprej, uvajamo naslednje kratice:

1. splošne naloge policijske komisije (K); 2. zadeve v zvezi s čiščenjem mesta (S); 3. zadeve v zvezi z mesarji in prodajo mesa (M); 4. zadeve v zvezi z varnostjo v mestu in na podeželju (V); 5. zadeve v zvezi s kakovostjo živil (Ži); 6. nadzor nad žitom (Žit); 7. nadzor nad ribolovom (R).

Skupna značilnost policijskega reda iz leta 1755 je tudi, da je bila v vsakega od zgoraj navedenih tematskih razdelkov vključena moralna in ponekod tudi verska policija. Tako je del, ki je normiral delo mesarjev, med drugim zahteval, da so mesnice med mašo zaprte (M, art. 30). A hkrati je na drugi strani zahteval tudi, da se na praznične dneve pazi, da lahko meščani dobijo meso, zato je zahteval, da sta odprti vsaj dve mesarski stojnici. Del členov posameznih razdelkov je sodil v okvir dejavnosti za dvig splošnega blagostanja. Čeprav je tudi nadzor nad ribiči spodbujal splošno blagostanje, je zaradi davkov, ki jih je država pobirala od ribičev, še posebej

skrbela za razvoj te dejavnosti.¹⁷ Četrty člen razdelka, ki se ukvarja z ribolovom, tako nalaga komisiji, da uporabi vsa sredstva, ki so potrebna za čim boljši razvoj te dejavnosti.

Če natančneje analiziramo del, ki se ukvarja s čiščenjem mesta, vidimo, da red nalaga policijski komisiji nadzor nad izvajanjem pravil in predpisov. Daje ji tudi nadzor nad neposrednimi izvajalci del ter sistematizira delokrog in plače nadzornikov na terenu, ki kaznujejo kršitelje. Ker je policijski red v prvi vrsti navodilo za delo določenih organov, so določeni regulativi javnega življenja posredovani skozi navodila za delo posameznih organov nadzora. V delu, ki se ukvarja s kakovostjo živil, pa je posebej izpostavljeno, da policijska komisija samo nadzira delo tržnih komisarjev. Zahteve in navodila, kako morajo ti poslovati, pa je vsebovalo posebno navodilo za tržne komisarje (*Wohlfeilheit derer Lebensmittel*). V instrukciji iz leta 1749 (v točki 36) je namreč določeno, da za kakovost živil, tako kot je bilo določeno že v mestnih statutih, skrbi glavar (*capitano civile*) in njemu podrejeni providurji, ki skrbijo za spodbujanje trgovine in preprečujejo preprodaje (*Verkäuferey*). Komisar je nadzoroval tudi njihovo plačevanje (art. 10–12) in je zato dobival del denarja neposredno iz mestne blagajne, čeprav z dostavkom, da samo v primeru, če bi ga v blagajni policijske komisije primanjkovalo.

Četudi je iz prvega osnutka iz leta 1753 razvidno, da so hoteli pristojnosti enih in drugih organov natančno razmejiti, je racionalizacija posameznih členov policijskega reda leta 1755 (in tudi razmerje moči) tovrstna določila omejilo zgolj na določanje vsakdanjega uradniškega poslovanja policijske komisije. Sestajati bi se morala vsak teden, oziroma večkrat na teden, če bi bilo to potrebno (K, art. 1). O svojem delu bi morala sestavljati zapisnike in jih vsakih osem dni predložiti intendanci (K, art. 2). Poznejši dopisi, ki spremljajo reforme na tem področju, dokazujejo, da so sicer natančna navodila v praksi naletela na številne probleme in da se niso niti približno izvajala tako natančno, kot so bila normirana. A takšen je bil vsakdan večine absolutističnih reform.

Iz policijske instrukcije iz leta 1755 je razvidno, da je bila glavna naloga policijske komisije na področju nadzorovanja izvajanja določenih redov: sanitetnega reda, kakovosti živil in ribištva ter nadzor nad upoštevanjem prepovedi in pravil. Ta del nalog so na terenu izvajali podrejeni organi pregona, katerih delokrog in dolžnosti so bile določene bodisi v policijskem redu ali v posebnih instrukcijah. Med del nalog, ki so bile izključno v pristojnosti policijske komisije, so sodili: nadzor nad malimi

¹⁷ V 30. točki cesarske instrukcije iz 29. novembra 1749 (171, 172) je med prednostne naloge uvrščena tudi izgradnja mestnega vodovoda, katerega stroške so naložili komercialni blagajni. Monarhinja je zato zahtevala, da se v komercialno blagajno steka denar iz davka na ribolov. Argument, da si je država prilastila omenjeni davek, pa se je naslonil na ugotovitev dvorne komisije, ki je bila v Trstu v letu 1749, da mesto potrebuje boljšo oskrbo z vodo. Najverjetneje je ta del regulativov tudi kot poseben člen vsebovan v tem policijskem redu (Kandler, 1864, 171–172).

trgovci, nadzor in določanje cen žita in kruha ter nadzor nad računi mestnega žitnega skladišča in težo kruha (1755, Ž, art. 7, 8, 9, 11, 12). Posebej in kar v dveh členih je bila policijska komisija kot podaljšana roka centralnih oblasti zadolžena za dosledno uporabo poenotениh žitnih mer (Ž, art. 7 in 13). V njen delokrog je torej sodilo nadzorovanje nad izvajanjem nove gospodarske politike, ki so jo urejali iz centra.

Takoj za delom, ki opredeljuje vsakdan policijske komisije, sledi poglavje o nadzoru nad čiščenjem mesta. Ker se številčenje členov v tem delu instrukcije začneja znova, gre verjetno za prepis, ki naj bi služil organom nadzora in svetniku policijske komisije za urejanje tega specifičnega področja njegovega delovanja. V tem delu se ureja oddaja posla čiščenja mesta in tarifa zanj (S, art. 1–4). Med sanitetne zahteve v ožjem pojmovanju besede je potrebno uvrstiti prepoved izlivanja nesnage in vode (S, art. 5, 15, 16), kazni za kršitelje (S, art. 5) ter navodila, kako in kje naj se odvaža in hrani umazanija (S, art. 10, 11, 17, 18, 21) ter čisti kanale (12, 14). Določa se tudi, kdo je zadolžen za nadzor nad čistočo in kako se pobirajo in delijo kazni (S, art. 6–9, 13, 24). Nekatere zadeve, ki so bile zelo moteče, so bile v redu posebej izpostavljene – v njem je tudi navodilo, kako se ravna z najbolj smrdljivim gnojem – konjskimi figami (S, art. 16). Med zelo natančne prepovedi lahko uvrstimo prepoved pranja perila na ulicah (S, art. 20) in določitev načina, kako se po ulicah izliva odpadna voda. Med sanitetnimi predpisi so bili tudi takšni, ki so neposredno prepovedovali prakse, ki so ogrožale javno zdravje. Tako je bilo recimo prepovedano metanje poginule živine v kanale (S, art. 19). Po drugi strani pa se je sode z umazanijo, sicer zaprte, odlagalo v morje.

Tretji del policijske instrukcije se ukvarja z določili glede mesa. V tem delu se sanitetni predpisi, namenjeni varovanju zdravja meščanov prepletajo s kameralističnimi idejami o varovanju blaginje skupnosti kot skupnosti posameznih gospodinjstev, saj je v njih določen nadzor nad cenami in prepovedana trgovina z mesom živali, ki jih niso pregledali nadzorniki. Policijski red uvaja nadzor nad mesarji, saj zahteva, da ti s policijsko direkcijo sklenejo enoletno pogodbo, ki je bila na nek način varovalka za zagotavljanje zadostnih količin mesa po primernih cenah. V delu, ki se ukvarja z regulativi dela in opravljanja mesarske obrti, policijski predpisi niso ločeni od davčnih predpisov. V policijskem redu namreč izvemo, da morajo mesarji plačevati poseben davek (M, art. 35); v naslednjem členu se komisijo opozarja na mitnino, ki jo je potrebno plačati za živino, ki prihaja iz drugih cesarskih dežel, in spomni na tržaški privilegij, da je meso izvzeto iz drugih davkov (M, art. 36 in 37). V ožjem razumevanju policije kot zagotavljanja dobrobiti podložnikov pa so bili posebnega nadzora deležni gostilničarji, ki so smeli meso kupovati samo pri mesarjih. Ker je bil Trst mesto na meji med dvema suverenima območjema, so tudi v mesarski in mesni red, vključili prepoved izvoza mesa v sosednje države in izjeme pri tem pravilu (M, art. 38, 39). Mesni red je uvažal tudi zelo natančen nadzor nad predpisi za varovanje javnega zdravja. Tako so bili na primer določeni prostori namenjeni klanju

živine (M, art. 12). Od mesarjev so zahtevali dosledno skrb za čistočo (M, art. 13) in pravilno ravnanje z ostanki (M, art. 15). Določali so tudi nadzor nad zdravstvenim stanjem klavne živine (M, art. 16–18, 21) ter svežostjo in kakovostjo mesa (M, art. 23). V policijskem redu se ukvarjajo tudi z zagotavljanjem zadostnih količin različnih vrst mesa in stranskih produktov (živalskih kož) za mestne potrebe in potrebe trgovine in trgovcev, zlasti na ladjah (M, art. 31, 32, 40, 41). Določajo se tudi posebna prodajana mesta za tiste vrste mesa, ki jih v Trstu prodajajo tuji trgovci (M, art. 11).

Najobsežnejši je seveda tisti del policijske instrukcije, ki zadeva javno varnost. V prvem razdelku, ki se ukvarja z odgoni, normiranimi v posebnem odgonskem redu, je bil v omenjeno instrukcijo vnesen zgolj tisti del, ki je zadeval njihove neposredne naloge: da skrbijo za sezname odgnanih, kar je bila po manjših deželah naloga okrožij, natančno pa je bila določena tudi vsebina teh seznamov (V, art. 1–3 in art. 27 in 28). Sledijo členi, ki so nadzorovali prostorsko mobilnost in prijavo vseh prišlekov, ki so prišli v mesto in so bili predmet posebnih patentov (V, art. 4, 5 ter art. 6, ki posebej izpostavlja isto zahtevo karantenam). Zahteve po nadzoru mobilnosti in brezposelnosti se nadaljujejo v členih od 19 do 23. Ta del policijskega reda krči določene člene, ki jih je vseboval prvi osnutek iz leta 1753. Izvleček iz patenta o konskripcijah se je omejil na zahtevo po vodenju evidenc stalno naseljenega prebivalstva (V, art. 7, 8) in v členu 31 z zahtevo po nadzoru doslednega števila hiš. Po členih, ki se ukvarjajo z delom in kaznovanjem neposlušnosti mestnih čuvarjev, sledijo zahteva po osvetlitvi mesta (V, art. 15) in omejitve oziroma prepovedi nošenja in streljanja z orožjem (V, art. 16, 17 in 29). V isti tip policijskih prepovedi sodi tudi zahteva po nadzoru nad potepuški psi (V, art. 30) in nato tudi nadzor nad požarno varnostjo, ki je natančneje opredeljen v posebnem redu (*Feuerlösch Ordnung*). Med nove naloge, ki jih red nalaga komisiji, je tudi ureditev primerne fonda za gradnjo in vzdrževanje mestnega zapora (V, art. 14).

V dojemanju ideje dobre policije, značilne za sredino 18. stoletja, je bila država in prek nje policijska komisija tista, ki je morala, kot je zapisano v 14. členu dela policijskega reda, z vso »vnemo« poskrbeti, da ni prišlo do izredne draginje ali pomanjkanja žita ali drugih živil. Od policijske komisije je zahtevala, da stori vse potrebno za vzpostavitev morske trgovske povezave z Devinom in da sprejme ukrepe, ki bodo pripomogli, da bo mesto vedno zagotavljalo dovolj veliko ponudbo živil (Ž, art. 7, 9). Prav tako ji je bilo naloženo, da poskrbi za ukrepe, s katerimi bi se spodbujala reja živine v okolici mesta. Tudi v tem delu je bila vnesena prepoved izvoza masla v druge dežele, kar predstavlja zgolj obnavljanje pravil, veljavnih že več stoletij.

V razdelku o kakovosti živil se komisiji predaja nadzor in določanje cen žita in kruha. Komisija je izvajala nadzor nad delovanjem mestnega žitnega skladišča, nad njegovimi bilancami in nadzor nad težo kruha (Žit, art. 7, 8, 9, 11, 12). Posebej, in

kar v dveh členih, je bila policijska komisija kot podaljšana roka centralnih oblasti zadolžena za dosledno uporabo poenotenih žitnih mer (Ž, art. 7 in 13), uporaba pravih mer pa je omenjena tudi v mesarskem redu. Žito in moko iz žitnih skladišč so morali prodajati peki, vsem ostalim mestnim prebivalcem pa je bil dovoljen svobodni nakup.

Policijski red iz leta 1755 moramo razumeti kot akt, ki je razširjal osnutek policijske sistematizacije iz leta 1753 na področjih, ki so v prvi sistematizaciji izostala, oziroma kot ponovno določitev posameznih pristojnosti in načina obravnavanja določenih prekrškov. Predlog policijske komisije ni prestavljal samo razvijanja idej, ki jih je leta 1752 v imenu komerčne intendance pripravil njen svetnik, ampak gre za nadaljevanje predlogov za izboljšanje dobre policije, ki jih je vseboval že patent iz leta 1749. A tudi ta je že bil kompilacija starih predlogov. Na splošno je policijski red iz leta 1755 urejal določena področja, ki jih prvi potrjeni osnutek ni vseboval in je zaradi lažjega izvajanja občutno skrajšal določene člene. Samo za področja, ki se v obeh redih pokrivajo, lahko trdimo, da je obveljala ureditev, ki je bila določena v drugi sistematizaciji. Kot primer naj navedemo širokopotezno določanje potrebnega moštva novih nadzornih organov, ki ga v drugem redu (1755) pragmatično odpravijo z določilom, da se zaposluje in plačuje toliko ljudi, kolikor jih dovoljujejo finančna sredstva. Zlasti za tisti del policijske sistematizacije iz leta 1753, ki se ukvarja z razmejitvijo pristojnosti med starimi meščanskimi in novimi instancijami, pa lahko trdimo, da je zagotovo vplival na prakso organov nadzora tudi pozneje. Na podlagi vseh ohranjenih pravilnikov lahko ugotovimo, da je bil delokrog posamezne komisije, ki je delovala znotraj intendance, veliko natančneje določen in razmejen, kot delovanje same intendance, ki je svoj statut dobila šele v začetku sedemdesetih let, leta 1772 (Faber, 1995, 150).

Z intenzivno dejavnostjo na področju reformiranja javnega življenja, ki jih je začela monarhija ob koncu štiridesetih in v začetku petdesetih let 18. stoletja, je razvoj različnih področij javnega življenja, ki so sodila v okvir koncepta dobre policije, v Trstu dobil dodatni zagon. Vsa področja, ki jih je urejal predlog iz leta 1753 pa niso ostala v delokrogu policijske komisije. V ta okvir zagotovo sodijo določila, ki zadevajo nadzor nad zbiranjem ubožnih prispevkov in predlogov, kako izboljšati vzdržnost ubožne blagajne. Ta določila verjetno kmalu pridejo v delokrog nove komisije za dobrodelne ustanove, saj že v potrditvi osnutka policijskega sistema opozorijo, da se fonda za policijske ne sme mešati s tistim za dobrodelne zadeve ter da je potrebno paziti na denar, ki ga dobijo z dobrodelnimi prispevki (BST, 1, 5. 10. 1753). Po drugi strani pa so se določena polja nadzora posameznih komisij prepletala, kot lahko sklepamo v primeru sanitetne komisije. Tudi pozneje so z razvojem interpretacije vloge vladarja in države ter težav pri implementaciji patentov določena polja javne uprave prešla v delokrog drugih organov. To pa ni vplivalo na samo veljavnost patenta.

Da je reforma policije v Trstu v začetku petdesetih let sledila vsem smernicam, ki jih je postavljala centralna uprava, dokazuje tudi nadaljnji razvoj. Tržaški policijski red iz leta 1755 so implementirali tudi na Reki. Žal pa ne vemo, ali so tja poslali popoln sveženj policijskih regulativov, ki so jih v začetku petdesetih let pripravili v Trstu, ali zgolj policijski red iz leta 1755.

SKLEP

Opisani policijski sistem je služil upravljanju in izvajanju policijskih zadev v mestu in na podeželskem območju tržaškega občinskega ozemlja več desetletij. V tem obdobju so se razmere v mestu in okolici precej spremenile, trgovina in pomorski promet sta postajala živahnjša in tudi rast mestne aglomeracije je občutno napredovala. Od ljudskega štetja leta 1754 do srede šestdesetih let se je število prebivalstva v mestu dvignilo s 5.780 na okrog 6.700 oseb, demografsko rast pa je beležilo tudi podeželje, zlasti zaradi naseljevanja v neposrednem obmestnem pasu (Kalc, 2008, 52). S povečanim obsegom novega prebivalstva, začasno prisotnih tujcev in ljudi v tranzitu ter gospodarskih dejavnosti so se večale tudi potrebe po bolj natančnem upravljanju policijskih zadev, in to do takšne mere, da jim obstoječi policijski sistem ni bil več kos. Na ta problem in v perspektivi nadaljnjega mestnega razvoja nevzdržne razmere je julija 1768 opozoril Antonio Pittoni v Pro memorii komerčni intendanci. Mladi funkcionar, ki je od leta 1763 služboval kot asistent pri policijski komisiji (Kalc, 1999, 272), je poudarjal nujnost spremembe v poslovanju policijskega organa. Neučinkovitost namreč ni izhajala iz pravnega reda, ki je bil po njegovem prepričanju povsem ustrezen. Botrovalo ji je pomanjkljivo in brezbržno izvajanje zakonodaje.

Vzrokov za to je bilo več. Prvega je Pittoni pripisoval nesposobnosti in nezavzetosti kadra, soudeleženega pri nadzoru in izvajanju policijskih zadev, od stražmojstra in stražarskega moštva do tržnega komisarja (*commissario di piazza*), justiciarijev (*giustizieri*) in komisarjev (*provveditori*). Šlo naj bi za plačane osebe brez pravega ugleda, oblasti in motivacije, ki jim je bila namesto vneme in čuta za javno stvar važnejša skrb za lasten gmotni položaj. Z drugimi besedami, opozarjal je na njihovo podkupljivost. Vsi naj bi se namreč stalno le pritoževali zaradi nezadostnih plač, vodilni pa zaradi pomanjkanja avtoritete nad podrejenimi. Drugi vzrok za težave je tičal v okornem administrativnem načinu vodenja poslov policijske komisije. To, da so ugovori potekali prek protokolov, da je bilo treba čakati na odobritve z dekreti, da se je morala tudi o najmanjših zadevah izreči policijska komisija, ki se je sestajala premalokrat, je upočasnjevalo postopke in ni dopuščalo upravljanja zadev dovolj natančno in učinkovito. Negativno se je nenazadnje obrestovalo dejstvo, da so bili predstojniki policijske komisije kot gubernijski svetniki obremenjeni tudi z najrazličnejšimi drugimi posli, zaradi česar je bilo od njih težko

pričakovati, da bi nase prevzemali še izvršilne zadeve, ki »zaposlujejo celega človeka, podnevi in ponoči«.

Pittoni je policijski komisiji sugeriral prenovu sistema. Glede ustroja aparata je predlagal uvedbo policijskega komisarja, zadolženega za izvajanje predpisanega reda, ki bi neposredno preverjal razmere in nadzoroval delo podrejenih na terenu. Glede metode poslovanja, ki bi omogočila ustrezno upravljanje zadev in ažurno preglednost intendance nad delom policije ter razmerami v mestu, pa je predlagal uvedbo dnevnikov. Po tej metodi bi komisar vodil dnevne zapisnike poslovanja in vseh kompetentnih zadev, ter ga posredoval v odobritev intendantnemu svetu, ki bi k zadevam pripisal svoja mnenja, odredbe in instrukcije. Komerčna intendantca je Pittonijeva načela sprejela in ga z dekretom 16. julija 1768 imenovala na mesto policijskega komisarja (BCT, 2). Komisar je imel na voljo skupino stražarjev ločeno od sodnijskega stražarskega moštva, namenjenih izključno potrebam policije, da je lahko z njimi prosto razpolagal. K policijskemu osebju so poleg aktuarja in blagajnika še dalje sodili kot pripadniki drugih uradov provizorji (komisarji), justiciarji in tržni komisarji. Policijska komisija pri intendantu je z uvedbo nove prakse ohranila samo nadzorno vlogo (AST 1, 16. 7. 1768 in 12. 8. 1781). Novi ustroj policijskega organa in praksa poslovanja sta se izkazala za ustrezna. Z boljšo usklajenostjo in ubranostjo aparata se je tudi ob izredni zagnanosti komisarja javni red v mestu vidno izboljšal. V sedemdesetih letih 18. stoletja se je policijski organ z novimi centralno vodenimi reformami na področju policije nekoliko preoblikoval; najprej z ustanovitvijo policijske direkcije namesto komisariata leta 1776, z združitvijo in dopolnitvijo policijskega sistema ob nastopu cesarskega gubernija leta 1776 in leta 1777 z uvedbo posebnega policijskega reda za podeželski del tržaškega občinskega ozemlja (Kalc, 1999, 273–274). Do reforme sistema in novega policijskega reda leta 1792 je pravna osnova upravljanja policijskih zadev ostajala policijska instrukcija iz leta 1755. Tako kot drugje po monarhiji je policijski red iz leta 1792 ostal v veljavi samo kratko obdobje. Na čelu policijskega organa je ves ta čas in do upokojitve v začetku 19. stoletja ostal baron Antonio Pittoni, ki je od leta 1783 združeval tudi funkcijo glavarja in pustil v tržaški zgodovini druge polovice 18. stoletja globok vtis zaradi svojega delovanja in izrazite osebnosti.

THE INTRODUCTION OF THE MODERN POLICE SYSTEM IN THE FREE PORT OF TRIESTE IN THE MID-18TH CENTURY

Dragica ČEČ

University of Primorska, Science and Research Centre of Koper,
SI-6000 Koper, Garibaldijeva 1
Dragica.Cec@zrs.upr.si

Aleksej KALC

University of Primorska, Science and Research Centre of Koper,
SI-6000 Koper, Garibaldijeva 1
Aleks.Kalc@zrs.upr.si

SUMMARY

The 18th century was a crucial period in the historical development of modern police, as much from the viewpoint of the composition and organisation of police institutions and means, theoretical and legal bases of police's sphere of activity, as it was from the viewpoint of practices, methods and the role it had as a political body within the framework of public administration. This paper contains and presents the police regulations for Trieste, which were, in compliance with legal procedures, based on the consensus between a proposal of the central authorities and proposals submitted by local officials to the central authorities. The aforementioned regulations were not only dictated by the changing social and economic conditions in Trieste but also by the interests of the monarchy, which regularly introduced minor changes to the existing regulations to stay abreast of them and simultaneously make sure that they were implemented. The Triestine police regulations from 1755 had all the aforementioned characteristics: on the one hand, they delineated the jurisdictions of new and old supervisory bodies and on the other hand, they combined or consolidated various legal norms that governed public life in the city. The police regulations served as a basis for the administration and sanctioning of police matters in the city as well as in the rural areas of the municipality of Trieste until 1768. Although the economic development of Trieste may be considered as the cornerstone of police legislation at the time, change was initiated by imperial counsellors in Vienna and affected police regulations across all hereditary lands.

Key words: police, police regulations, absolutism, administrative reforms, Trieste

VIRI IN LITERATURA

- AST, 1** – Archivio di Stato di Trieste (AST), C.r. Governo del Litorale in Trieste, b. 102.
- AST, 2** – AST, Intendenza Commerciale, b. 122, Risoluzioni 1751–1752.
- AST, 3** – AST, Intendenza Commerciale, b. 125, Risoluzioni 1753.
- AST, 4** – AST, Intendenza Commerciale, b. 189, Magistrato di Trieste: proposte di riforma, 1753–1758.
- BCT, 1** – Biblioteca civica Attilio Hortis, Trieste (BCT), Archivio diplomatico (AD), Atti di Polizia 8F1 1753.
- BCT, 2** – BCT, AD, Registro Generale riguardante gli affari li più rimarcabili di Pulizia. Principiando dall'anno 1753 fino al 1785, 18 F 2.
- Cusin, F. (1932):** Le condizioni giuridiche di Trieste e le riforme dell'amministrazione comunale nella prima metà del secolo XVIII. *Archeografo Triestino*, s. III, vol. XVII, 101–239.
- Denis, V. (2000):** Entre police et démographie. Un »Projet de dénombrement« sous le Premier Empire. *Actes de la recherche en sciences sociales*, 133/1, 72–78.
- Denis, V., Milliot, V. (2004):** Police et identification dans la France des lumières. *Genèses*, 54, mars 2004, 4–27.
- Denys, C. (2010):** The Development of Police Forces in Urban Europe in the Eighteenth Century. *Journal of Urban History*, February 1, 1–13.
- Faber, E. (1995):** Litorale Austriaco. Das österreichische und kroatische Küstenland (1700–1780). Trondheim - Graz, Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchives.
- Faber, E. (2003):** Territorio e amministrazione. V: Finzi, R., Panariti, L., Panjek, G. (ur.): *Storia economica e sociale di Trieste*. Vol. II. Trieste, Lindt.
- Härter, K. (2002):** Gesetzgebungsprozeß und gute Policey: Entstehungskontexte, Publikation und Geltungskraft frühneuzeitlicher Policeygesetze (= Policey WorkingPapers. Working Papers des Arbeitskreises Policey/Polizei im vormodernen Europa, 3) [online: http://www.univie.ac.at/policy-ak/pwp/pwp_03.pdf], 1–32.
- Kalc, A. (1999):** Tržaško podeželje in policijski red iz leta 1777 (Kratek sprehod med črko in stvarnostjo). *Annales, Series historia et sociologia*, 9, 2 (XVIII). Koper, 271–288.
- Kalc, A. (2008):** Tržaško prebivalstvo v 18. stoletju. Priseljevanje kot gibalno demografske rasti in družbenih sprememb. Koper, Založba Annales.
- Kandler, P. (1864):** Emporio e Portofranco di Trieste. Puntata estratta della Raccolta Conti delle Leggi speciali per Trieste. Trieste, Topografia del Lloyd Austriaco.

- Klasinc Škofljanec, A. (2002):** Ljubljanska policija v drugi polovici 18. stoletja. *Kronika*, 50, 3, 291–300.
- Klasinc Škofljanec, A. (2005):** Policijska direkcija v Ljubljani (1792–1866) 1806–1807. V: Kolanović, J., Šumrada, J. (ur.): *Napoléon et son administration en Adriatique orientale et dans les Alpes de l'Est 1806–1814*. Zagreb, Hrvatski državni arhiv, 735–736.
- Küntzel, A. (2005):** Die Überwachung von Fremden in Köln im 18. Jahrhundert. Normen und Wirklichkeit in einer freien Reichsstadt. V: Holenstein, A., Konersmann, F., Pauser, J., Sälter, G. (ur.): *PolicyWorkingPapers*, 9 (2005), Working Papers des Arbeitskreises Policy / Polizei im Vormodernen Europa, 1–16 [online: http://www.univie.ac.at/policy-ak/pwp/pwp_09.pdf].
- Obersteiner, G. (1993):** Theresianische Verwaltungsreformen im Herzogtum Steiermark: die Repräsentation und Kammer 1749–1763) als neue Landesbehörde des aufgeklärten Absolutismus. Graz, Selbstverl. d. Hist. Landeskomm. für Steiermark.
- Pauser, J. (2002):** Wien: Zur Edition frühneuzeitlicher Normtexte. Das Beispiel der österreichischen Policyordnungen des 16. Jahrhunderts (*PolicyWorkingPapers*. Working Papers des Arbeitskreises Policy/Polizei im vormodernen Europa 4) [online: http://www.univie.ac.at/policy-ak/pwp/pwp_04.pdf] <http://www.univie.ac.at/policy-ak/>].
- Pavanello, R. (2005):** Il capitanato del circolo di Trieste tra uniformità amministrativa e particolarismo istituzionale (1783–1805). *Quaderni giuliani di storia*, XXVI, 1, 55–80.
- Reiter, I. (2000):** Ausgewiesen, abgeschoben. Eine Geschichte des Ausweisungsrechts in Österreich vom ausgehenden 18. bis ins 20. Jahrhundert (= Studien aus Recht, Geschichte und Gesellschaft II, hrsg. von Nikolaus Benke). Frankfurt a. M., P. Lang.
- Sälter, G. (2002):** Urbanisierung, Migration und Kriminalität als Begründungskontext für die Entstehung von Polizei. Zur Entstehung einer eigenständigen Polizei im Paris des Ancien Régime. V: Holenstein, A., Konersmann, F., Pauser, J., Sälter, G. (ur.): *PolicyWorking Papers*, 5, Working Papers des Arbeitskreises Policy / Polizei im Vormodernen Europa. [online: http://www.univie.ac.at/policy-ak/pwp/pwp_05.pdf].
- Scheutz, M. (2002):** Ausgesperrt und gejagt, geduldet und versteckt. Bettler-visitationen im Niederösterreich des 18. Jahrhunderts. St. Pölten, Verlag: Amt d. Niederösterr. Landesregierung.
- Sonkajärvi, H. (2004):** Auf der Suche nach einer „Guten Policy“. Städtische Normen und das Militär in der freien Stadt Strassburg im 18. Jahrhundert. V: Holenstein, A., Konersmann, F., Pauser, J., Sälter, G. (ur.): *PolicyWorking Papers*, 8, Working Papers des Arbeitskreises Policy / Polizei im Vormodernen Europa [online: http://www.univie.ac.at/policy-ak/pwp/pwp_08.pdf].

- Stariha, G. (2002):** Začetek ustavnega življenja in ljubljanska policija. *Kronika*, 50, 3, 327–342.
- Stolleis, M. (1988):** Geschichte des öffentlichen Rechts in Deutschland. Bd. 1, Reichspublizistik und Policeywissenschaft 1600–1800. München, C. H. Beck.
- Tantner, A. (2007a):** Ordnung der Häuser, beschreibung der Seelen. Hausnummerierung und Seelenkonskription in der Habsburgermonarchie. Innsbruck - Wien, Bozen.
- Tantner, A. (2007b):** Policeyliche Hausbeschreibungen als Massnahmen gegen fremde Bettler/innen in der Habsburgermonarchie. V: Holenstein, A., Konersmann, F., Pauser, J., Sälter, G., Wiebel, E. (ur.): *PoliceyWorkingPapers*, 13, Working Papers des Arbeitskreises Policey / Polizei im Vormodernen Europa [online: http://www.univie.ac.at/policy-ak/pwp/pwp_13.pdf].
- Tassini, L. (1945):** Il governo francese a Trieste (1797–1813). Lineamenti storici, giuridici, economici. *Archeografo triestino*, s. IV, zv. VIII–IX, 435–487.
- Vilfan, S. (1995):** Policijski red. V: *Enciklopedija Slovenije*. Zv. 9. Ljubljana, Mladinska knjiga, 72.
- Vilfan, S. (2002):** Pravna zgodovina Slovencev. Ljubljana, Slovenska matica.
- Walter, F. (1938):** Die österreichische Zentralverwaltung, II. Abteilung: von der Vereinigung der österreichischen und böhmischen Hofkanzlei bis zur Einrichtung der Ministerialverfassung (1749–1848). 1. Band, 1. Halbband, Die Geschichte der österreichischen Zentralverwaltung in der Zeit Maria Theresias (1740–1780). Wien, Adolf Holzhausens Nachfolger.
- Wolf, A. A. (1860):** Deutsch-Slowenisches Wörterbuch. Ljubljana.